

Het Sint Raphaëlgenootschap

overdruk uit twee bronnen: Dirk Musschoot, *Wij gaan naar Amerika*, Lannoo, 2002
Isabelle Vanhoutte, *Belgische emigranten naar Argentinië tussen 1896-1914. De migratiedynamiek onder de loep genomen.*
(scriptie Geschiedenis UG, 2009)

Sint-Raphaëlgenootschap.

Katholieken zorgen voor (zielen)heil van landverhuizers

in Dirk Musschoot, *Wij gaan naar Amerika*, Lannoo, 2002, pp.91-95

In 1866, tijdens een katholiek congres in het Duitse Trier, lanceerde de Pruisische handelsreiziger Peter Paul Cahensly het idee om een vereniging in het leven te roepen die tot doel zou hebben te waken over het (zielen)heil van de Duitse landverhuizers. Drie jaar later, tijdens een nieuw congres in Bamberg in Beieren, werd de vereniging effectief opgericht. Ze werd St. Raphaël Verein genoemd,¹⁴² naar de aartsengel Rafaël, die in het boek Tobit een jongeman (reiziger) begeleidt die op weg is naar zijn bruid en onderweg voor allerlei gevaren moet worden behoed. In de iconografie wordt de heilige Rafaël afgebeeld met een vis of een reisstaf.¹⁴³

Het St. Raphaël Verein stelde in alle belangrijke Duitse havensteden vertegenwoordigers aan en Peter Paul Cahensly reisde zelf in derde klas naar New York om aan den lijve de problemen van de landverhuizers te ondervinden. Tegen 1888 had de vereniging ook vertegenwoordigers in de buitenlandse havensteden New York, Rotterdam, Le Havre, Liverpool en Londen, en in zowat alle grote Noord- en Zuid-Amerikaanse steden.

p.91

Het probleem van de landverhuizers was ook aan de orde in katholieke kringen in ons land. Op 5 september 1867 werd in Mechelen, op het Derde Algemeen Congres der Katholieken van België, een eerste keer over de toestand van de emigranten gesproken en werd gezegd dat er 'toch iets moest worden gedaan aan de miserie van de (katholieke) landverhuizers'.¹⁴⁴

Tijdens het daaropvolgende katholieke congres van Luik (1887) werd beslist dat er meer moest worden gedaan om de emigranten te beschermen tegen de ongeoorloofde praktijken van ronselaars en scheepvaartmaatschappijen.¹⁴⁵

Uiteindelijk werd op 24 oktober 1888 in Brugge, naar Duits voorbeeld en op initiatief van graaf Frédéric Waldbott de Bassemheim, *La Société beige de l'Archange Raphaël, Oeuvre Protectrice des Émigrants (Belgisch Genootschap van de Aartsengel Raphaël, Werk ter bescherming van de Landverhuizers)* opgericht.¹⁴⁶ Het genootschap werd gesteund door vooraanstaande Belgische katholieken: politici, edellieden, geestelijken, artsen, advocaten. Voorzitter was Leo van Ockerhout, een

p.92

politicus. Op 27 september 1889 publiceerden de Belgische bisschoppen een herderlijke brief waarin ze het Genootschap bij de gelovigen aanprezen.

Ook in ons land zorgde het Genootschap van de Aartsengel Raphaël voor een uitgebreid netwerk van vertegenwoordigers: in de haven van Antwerpen, en in zowat alle streken van waaruit veel landverhuizers vertrokken. Het Genootschap probeerde in de eerste plaats kandidaat-landverhuizers correcte informatie te verschaffen. Leden van het Sint-Raphaëlsgenootschap begeleidden, indien daarom gevraagd, landverhuizers doorheen de hele emigratieprocedure, vaak van in het dorp in Vlaanderen tot op de bestemming in de VS, Canada of waar ook. In Antwerpen werkten de paters jezuïeten nauw samen met het Sint-Raphaëlsgenootschap. Zij verzorgden onder meer voor elke afvaart een eucharistieviering en gaven de landverhuizers die dat wilden de mogelijkheid tot biechten. Het Sint-Raphaëlsgenootschap zorgde er ook voor dat op veel schepen Vlaamse en Waalse priesters meevoeren, zodat de landverhuizers in hun eigen taal naar de mis konden gaan en konden biechten.

In Liverpool zorgde de Belgische pater D'Heurter voor de opvang van de landgenoten, in Montréal een zekere M.Bodard, in St.Boniface (Canada) pastoor Cloutier en in Sherbrooke (Canada) M.G. Vekeman.¹⁴⁷

Het Sint-Raphaëlsgenootschap publiceerde in 1889, een jaar na zijn oprichting, onder de titel 'Nos Émigrants', een brochure over het wel en wee van de landverhuizer, en over de doelstellingen van het Genootschap.

Is het goed of kwaad? Moeten we deze exodus aanmoedigen of afremmen? Dat is moeilijk te zeggen, en ons doel is niet partij te kiezen in deze delicate materie. Wij stellen alleen maar vast: onze werkmannen, onze landbouwers vertrekken.

Waar gaan ze naartoe? Ze weten het niet! Zelfs wie een vak heeft geleerd is uitgerangeerd, ten einde raad. Zo zijn er velen in dit land en ze willen weten waar naartoe. Maar de uitgerangeerde ontbreekt het aan energie om te vertrekken, hij blijft en verzuurt daardoor de samenleving die al zo erg te lijden heeft. Wie er dan wel vertrekt? De werkman, de landbouwer, de onwetende. (...)

Vertrekken? Waarheen? Hij gaat het vragen aan zijn pastoor. Wat wil je dat zijn goede pastoor het weet? Naar de burgemeester! Wat weet de brave burgemeester? De burelen voor de officiële inlichtingen? Hij weet van hun bestaan niet af, en zal er nooit naartoe durven gaan. (...) Blijft de tussenpersoon over, de agent-recruteur. De agent belooft de hemel op aarde: gratis overtocht, vruchtbaar land, snel

p.93

fortuin. De werkman luistert, vergeet. En tekent een contract.

Kapitale fout, omdat deze handtekening te vaak hem tot de slavernij brengt. Ondertussen is hij blij, vol hoop en illusies, tot de dag, dichtbij, dat hij de realiteit ziet.

De agent, hij ook, is blij. Hij gaat 20 frank verdienen.

Tegen drie per dag, wordt dat 20.000 frank per jaar. Hij emigreert niet. Wat kan het hem maken dat de lonen naar beneden gaan? Hij heeft lucratieve inkomsten.¹⁴⁸

Achter in de brochure deed het Sint-Raphaëlsgenootschap een oproep: Het **Sint-Raphaëlsgenootschap rekent op de steun van de Antwerpse bevolking.**¹⁴⁹

Het geld moest ergens vandaan komen, al had het Genootschap niet te klagen. Van 1884 tot 1894 was de katholiek Auguste Beernaert eerste minister van ons land en bezorgde hij het Sint-Raphaëlsgenootschap een subsidie. De Belgische overheid erkende het Genootschap als een ernstige partner in het vraagstuk van de landverhuizing. Ze speelde de organisatie nuttige informatie door, en verwees mensen die vragen hadden over emigratie naar het Genootschap. Enerzijds wilde het Sint-Raphaëlsgenootschap een neutrale houding aannemen tegenover de wens van landgenoten om uit te wijken ('Ons doel is niet partij te kiezen in deze delicate materie'), anderzijds vond het Genootschap dat uitgerangeerde vakmensen in dit land toch maar de boel verziekten en dus maar beter konden vertrekken.

De lectuur van het 'bulletin' van het Sint-Raphaëlsgenootschap leert dat de ver-eniging inderdaad oprecht bekommerd was om het heil van de landverhuizers.

Het Duits Staatsbestuur waarschuwt de bevolking tegen de snode kuiperijen van eenen Jood, Lazarus Schwartz genoemd, die zich aan den schandelijken handel in blanke vrouwen overlevert (...) bijgestaan door 18 medehelpers, allen Joden!¹⁵⁰

De lectuur van het 'bulletin' laat tegelijk vermoeden dat het Sint-Raphaëlsgenootschap toch een welbepaalde emigratie wilde stimuleren: die van vrome boerenfamilies naar Canada bijvoorbeeld. Want, zo schrijft historicus Marc Journée in zijn eindverhandeling voor de KU Leuven, 'daarmee wilde men vermoedelijk de Franstalige katholieken steunen in hun strijd tegen het opkomend protestantisme en de verengelsing'.¹⁵¹

Het Sint-Raphaëlsgenootschap moedigde - dat was wel duidelijk - de oprich-

p.94

ting, zowel in Canada als in de Verenigde Staten, van 'katholieke nederzettingen' aan. Liever gelijkgezinde landgenoten in grote groepen naar een gemeenschappelijke overzeese bestemming brengen, dan individuen.

(...) Dergelijke groeperingen van landverhuizers zullen wij uit al onze macht begunstigen, want onder zedelijk en stoffelijk oogpunt is afzondering in 't algemeen zeer schadelijk. (...)

De jongelingen die naar deze gewesten trekken, zijn lijk trekvogels: heden zijn zij hier, morgen ginder, overal leren zij de slechte gewoon-ten eerder dan de goede: kortom, zij worden hetgeen de Kanadese Fransen zeggen 'des voyageurs', mannen die noch huis noch thuis hebben. (...)¹⁵²

Het Sint-Raphaëlsgenootschap moet nederzettingen als die van Karel Stuer wel het einde hebben gevonden. In 1909 was Stuer pastoor van de St. Bavo's Church in Mishawaka, Indiana (VS). In zijn parochieregister noteerde hij de afkomst van zijn Vlaamse schapen. Hansbeke spande de kroon met 78 zielen, daarna volgden: Ruiselede (25), Wingene (21), Landegem (19), Lotenhulle (14), Bellem (14), Waar-schoot (13), Zomergem (13), Drongen (12), Assenede (10), Merendree (10), Knesselare (10), Moerbeke-Waas (8), Aalter (7), Wachtebeke (7), Nevele (6), Sleidinge (6), Gent (5), Vinderhoute (4), Eke (4), Lapscheure (4), Kleit (3), Kruibeke (2), Zuienkerke (2), Bassevelde (2), Harelbeke (2), Vosselare (2). Van de volgende Vlaamse gemeenten was er telkens één uitgewekene onder de vleugels van pastoor Stuer terechtgekomen: Sint-Martens-Latem, Kruishoutem, Sint-Joris-ten-Distel, Balgerhoeke, Sint-Laureins, Poesele, Zevergem, Zaffelare, Nederbrakel, Oostwinkel, Oostkerke, Michelbeke, Vinkt, Deinze, Lichtervelde, Kanegem, Lendelede, Alveringem, Wielsbeke, Beernem, Oosteekio, Boechoute, Sint-Amandsberg, Aaigem, Zwevezele, Edegem, Bachte-Maria-Leerne en Tielt. 153 Allemaal dorpen - Vlaanderen. De socialisten hoorden dat niet graag. Zij vonden dat de landverhuizing hun aan-hang uitdunde en zagen de bemiddeling van onder meer het Sint-Raphaëls-genootschap als een bewuste strategie om het socialisme in België zijn achterban af te nemen.

142 Catholic Encyclopedie!, hoofdstuk Immigrant Aid Societies: <http://www.newadvent.org/cathen/05402b.htm>

143 Encarta Encyclopedie, trefwoord Rafaël.

144 'Assemblée générale des catholiques en Belgique. Troisième session a Malines 2-7 septembre 1867.' Bruxelles 1868, p. 130, in: Van vlaskutser tot Franschman (Luc Schepens), p. 176.

145 De Lokroep van een nieuwe Frontier - Belgische Emigratie en Expansie in Canada 1880-1940 (Marc Journée), p. 117.

146 Van ons platteland naar de Midwest... Belgische emigratie naar de VS (Jozef Van Mullem), p. 22.

147 De Lokroep van een nieuwe Frontier - Belgische Emigratie en Expansie in Canada 1880-1940 (Marc Journée), p. 118.

148 Nos Émigrants (1889), Bundel MA 674/1 Emigratie, Stadsarchief Antwerpen.

149 idem. 150 'Bulletin van het Sint-Raphaëlsgenootschap, 24 april 1896', in: Van vlaskutser tot Franschman (Luc Schepens), p. 172.

151 De Lokroep van een nieuwe Frontier - Belgische Emigratie en Expansie in Canada 1880-1940 (Marc Journée), p. 118.

152 De Toestand (tijdschrift van het Sint-Raphaëlsgenootschap), 24 april 1893, p. 1, in: De Lokroep van een nieuwe Frontier - Belgische Emigratie en Expansie in Canada 1880-1940 (Marc Journée), p. 118.

153 'De parochie Mishawaka, Indiana - St. Bavo's Church - St. Baafskerk' (1909) (Karel Stuer), in: Amerikaanse Zantingen. Een persoonlijke blik van Pittem naar Amerika (Paul Gallens), p. 323.

in Belgische emigranten naar Argentinië tussen 1896-1914

De migratiedynamiek onder de loep genomen.

Isabelle Vanhoutte, Onderzoekspaper tot het behalen van de graad Master in de Geschiedenis,

Promotor: dr. Frank Caestecker, Universiteit Gent Academiejaar 2008-2009

http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/352/818/RUG01-001352818_2010_0001_AC.pdf

In 1888 werd het Belgisch Genootschap van de Aartsengel Rafaël opgericht, een katholieke liefdadigheidsorganisatie met als doel het bijstaan van de Belgische landverhuizers. Het genootschap was al jaren actief in Duitsland onder de naam *Raphaels Verein*. Hun doel was dus om de emigranten te beschermen, dit deden ze voornamelijk door de scheepvaartmaatschappijen te controleren op het naleven van de wetten met betrekking tot emigrantenvervoer, beschikbare ruimte per passagier, voedingskwaliteit, hygiëne, enzovoort. Ze brachten ook een driemaandelijks tijdschrift uit, waarin ze de kandidaat-emigranten informeerden over het landverhuizen en over de (wan)toestanden die zich voordeden doorheen het reistraject, betrouwbare informatie over de verschillende bestemmingen trachtten mee te geven, en brieven van emigranten aan het thuisfront publiceerden.

Alhoewel ze de emigrant bijstonden tijdens hun reis en zelfs bereid waren het hele emigratietraject mee voor te bereiden, was de algemene houding van het genootschap toch eerder afkerig tegenover emigratie. Hun klacht was dat het hele migratieproces erg ongeorganiseerd verliep, en dat er zo veel ruimte was voor actoren die op één of andere manier de onwetende emigranten zouden oplichten. Maar deze heersende regelloosheid zou ook tot resultaat hebben dat de banden van de emigrant met het katholieke geloof verwaterden. De emigranten zouden al snel vervallen in morele decadentie, en hier verzette het katholieke Sint-Rafaëlsgenootschap zich uiteraard tegen.

Het genootschap werd gesubsidieerd door de regering, en zou naar schatting jaarlijks tweehonderd emigranten begeleiden bij hun overtocht.

Daarbovenop informeerde de vereniging nog een duizendtal anderen.

p. 22/3

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.